

de **OP**STAP

kunsteducatie • talentontwikkeling • participatie ►

Jaarverslag 2014

Woord vooraf van het bestuur

Om maar met het goede nieuws over de drempel van 2014 naar 2015 te vallen: De Opstap is door de gemeente Amsterdam gegund laag intensieve dagbesteding te bieden aan mensen met psychiatrische problematiek. Daarmee is De Opstap -zo denken wij- de kleinste organisatie in den lande die onder de Wet Maatschappelijke Ondersteuning haar diensten mag verrichten. Dat het ons gegund is, daarmee zijn wij als bestuur - naast onze cliënten, vrijwilligers, en (drie) medewerkers die gezamenlijk 1,4 fte bezetten ontzettend blij. 2014 heeft voor het bestuur dan ook voornamelijk in het teken gestaan van de kabinetsplannen om de extramurale dagbesteding onder verantwoordelijkheid te brengen van de gemeenten. De financiering werd uit de AWBZ gehaald en ondergebracht bij de WMO. Samen met de medewerkers hebben wij in de zomer van 2014 vele uren met elkaar doorgebracht om een beleidsplan op te stellen en alle voor de aanbesteding benodigde formulieren in te vullen. Na veel wikken en wegen heeft het bestuur het aangedurfd te besluiten als zelfstandige organisatie door te gaan en HVO als hoofdaannemer los te laten. HVO zijn we erkentelijk voor de steun die zij ons de afgelopen jaren hoofdaannemer voor de AWBZ heeft gegeven en voor de mogelijkheid die zij De Opstap bood om in het overgangsjaar 2015 die rol eventueel te willen vervullen.

Aan de WMO-gunning zaten verschillende verplichtingen vast. Zo moest De Opstap voor het eind van het jaar voldoen aan vastgestelde kwaliteitsnormen. We gingen voor de HKZ-certificatie en hadden vier maanden de tijd om een professionaliseringsslag te maken met consequenties voor werk- en administratieve processen. In december werd De Opstap HKZ-gecertificeerd. De medewerkers van De Opstap moesten vertrouwd raken met een nieuw registratiesysteem en gingen daartoe op cursus. Bestuurder Peter Hoekstra nam het op zich om een anonieme enquête (een zogenaamde 0-meting onder de cursisten te organiseren, waarmee zij zich o.a. konden uitspreken over hun verwachtingen, de cursus en de docenten. Medewerkers en bestuurders moesten beschikken over een verklaring van goed gedrag. We vroegen het aan en kregen het.

Daarnaast was er het gebruikelijke bestuurlijke werk, zoals vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag over 2013 en décharge van de penningmeester. Net als in 2013 hebben we het boekjaar 2014 kunnen afsluiten met een positief saldo. In 2013 was dat € 7.871,- en in 2014 € 9.280,-. Het bestuur voerde in het najaar functioneringsgesprekken met de drie medewerkers. Het bestuur sloot een samenwerkingsovereenkomst af met De Waterheuvel.

De Opstap als kleine organisatie geniet het voordeel zeer efficiënt te kunnen werken. Zij biedt een kwalitatief hoogwaardige cursus door daartoe goed opgeleide medewerkers tegen lage kosten per cursist. Al vele jaren is de deelname stabiel: tussen de 80 en 90 cliënten per week. De vraag ligt nog net iets hoger. Nadeel zo'n kleine organisatie te zijn, is dat het ons ook heel kwetsbaar maakt, dat we zelf geen deel uit kunnen maken van de wijkzorgteams en dat er een hoge inzet van medewerkers en vrijwilligers, waaronder bestuurders, wordt gevraagd. Het overgangsjaar 2015 zal in het teken staan van (monitoring) van de transitie. Daarbij is het van groot belang dat de wijkzorgteams ons kennen en erkennen als een voor de gehele stad werkende organisatie. Het bestuur zal dit komende jaar eveneens benutten om te onderzoeken of er samenwerkingspartner(s) zijn, waarmee we onze positie kunnen versterken in het belang van onze cliënten.

Namens het bestuur

Tineke van den Klinkenberg
Voorzitter

Resultaten 2014

Het cursusjaar bestond uit 46 weken met gemiddeld 83 - 87 cursisten per week.
In 2014 waren er 42 intakes, waarvan 30 geplaatst konden worden.
Er is een wachtlijst van ca. 10 cursisten.

Capaciteit 2014

uitgaande van een jaar van 46 weken met 7 dagdelen per week +
11 dagdelen workshop =
333 dagdelen x 13 cursisten = 4329 dagdelen.

Afgenomen dagdelen 2014

In 2014 zijn 4154 dagdelen afgenomen door de cursisten.
Dat zijn in totaal 12.462 lescontacturen.
Een les is 3 uur.

Afgenomen dagdelen 2013

In 2013 was de totale capaciteit 4095 dagdelen.
In 2013 zijn 3565 dagdelen door cursisten afgenomen.
Dat zijn in totaal 10.695 lescontacturen (Een les telt 3 uur).

Uitstroom

In 2014 stroomden er 35 cursisten uit naar betaald werk, vrijwilligerswerk, opleiding, andere cursussen of dagbesteding, of haakten af:

- 5 terugval
- 2 verhuizing
- 1 afstand te groot
- 5 geen commitment
- 1 overlijden
- 2 i.v.m. bieden van mantelzorg
- 7 werk
- 3 andere dagbesteding/cursus
- 2 financiële problemen
- 3 einde samenwerking Roads - De Opstap
- 2 naar DWI traject
- 1 andere verwachtingen

Visie De Opstap

De Opstap wil cliënten door middel van kunsteducatie leren om hun creatieve talenten en zichzelf te ontwikkelen, waardoor zij (weer) tot maatschappelijke participatie kunnen komen.

Uit het beleidsplan 2014

Cliënten van De Opstap:

- zijn bij binnenkomst goed geïnformeerd
- weten wat zij mogen verwachten en wat van hen verwacht wordt
- worden aangemoedigd zichzelf doelen te stellen
- voelen zich welkom in de cursus
- worden begeleid in hun creatieve ontwikkeling
- ontvangen feedback en leren hun werk in groepsverband te bespreken
- worden aangemoedigd in het opbouwen van contacten en gecoacht in hun sociale ontwikkeling
- worden gestimuleerd in het streven naar zelfredzaamheid en in het voorkomen van terugval
- bespreken regelmatig met een docent de eigen ontwikkeling

In 2014 voorzagen wij een terugval van inkomsten, maar hoopten ook uren uit te kunnen breiden. Het vijftal cursussen per week en de twee vrije werkplaatsen per week zijn gelijk gebleven. Ook de insteek van gemiddeld 13 cursisten per groep is

gelijk gebleven. In het najaar zijn we op de vrijdagen gestart met het geven van (elf) workshops met specifieke inhoud, zoals model- en portrettekenen, schilderen met olieverf, zeefdrukken en grafische technieken.

De prijs per cursist van € 1500,- is in 2014 gelijk gebleven, evenals de wekelijkse bijdrage van € 4,- voor koffie, thee en materialen.

Geschiedenis Stichting De Opstap

- 1981 opgericht als speciale cursus voor mensen met een psychiatrische achtergrond binnen stichting De Werkschuit te Amsterdam
- 2005 zelfstandige stichting binnen Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam
- 2009 samenwerking met Stichting Nieuwe Werkvormen Amsterdam (SNWA)
- 2010 samenwerking De Opstap en SNWA ontbonden
- 2011 eind 2014 Stichting De Opstap zelfstandig in samenwerking met HVO Querido als hoofdaannemer met betrekking tot AWBZ zaken
- 2012 De Opstap viert het 30-jarig bestaan met de uitgave van het kookboek "de Kunst van het Koken".
Het eerste exemplaar wordt aan prinses Maxima aangeboden tijdens de Participatiemarkt in de Meervaart

- 2014 De Opstap dingt mee in de aanbestedingen van de gemeente Amsterdam voor laag intensieve dagbesteding en wordt gegund
- 2014 De Opstap ontvangt het HKZ keurmerk op 23 december 2014
- 2015 per 1-1-2015 start De Opstap als zelfstandig aanbieder laag intensieve dagbesteding

Commitment van de docenten

In reguliere kunstencentra zie je vaak dat cursisten als ze een paar maal niet zijn geweest, ze gemakkelijk afhaken. Voor niet iedereen is het vanzelfsprekend om als het even wat minder met je gaat of als je terugvalt, weer gemakkelijk bij de cursus terug te keren. Opstapcursisten met terugval hebben een extra duwtje in de rug nodig door middel van een telefoontje, een mailtje of een kaartje. Als dat niet genoeg is of als de cursist niet gereageerd heeft, wordt er contact opgenomen met de verwijzer. Voor onze cursisten is het belangrijk om te weten dat ze er toe doen en dat ze gemist worden door docent en groep.

Afscheid nemen bij De Opstap

Elk jaar zijn er cursisten, die doorstromen naar werk, andere dagbesteding of die genoeg zelfredzaam zijn. De docenten van De Opstap bereiden het afscheid in overleg met de cursist voor. Er wordt een werkstuk uitgekozen dat door de docent wordt ingelijst. Vaker wordt de docent carte blanche gegeven om een werkstuk uit te kiezen, zodat het voor de cursist een verrassing is. Bij het afscheid houdt de docent een praatje voor de cursist en wordt de tijd bij De Opstap feestelijk afgesloten met taart. Doorstroming is een onderdeel van De Opstap, evenals het vieren van verjaardagen.

Een keuze uit de lessen

Masterchef

Je lievelingsgerecht verbeelden op een rond canvasdoekje wordt een leerzame schilder opdracht. Stap één is het maken van een schets en het rangschikken qua compositie op het ronde doek. Daarna volgt het opzetten van de onderschildering met gebrande Siena in licht en donker met acrylverf. De volgende etappe is om het geheel verder in kleur uit te werken in olieverf. De eerste laag olieverf, verdund met terpentijn. Dat moet goed drogen. De week erna wordt de olieverf vetter aangebracht met een mengsel van terpentijn en medium. Dat moet ook weer goed drogen en als laatste komen de accenten met de olieverf gemengd met een klein beetje medium.

De expositie 'Masterchef' bij het koffiehuis van MK24 en Lunchroom de Buren in de Sarphatistraat oogstte veel lovende reacties.

Oud en nieuw

De genrestilleven uit de Gouden Eeuw zijn uitgangspunt voor het thema 'oud en nieuw'. De cursisten maken een zwart/wit kopie op het kopieerapparaat van een werk van de oude Meesters. Aan de hand daarvan worden schetsen gemaakt met houtskool en wordt er een hedendaags attribuut toegevoegd.

Dan volgt het schilderen. De ondergrond wordt opgezet met een bruine onderschildering met acrylverf op dik acrylpapier. Daaroverheen wordt met licht krijt het stilleven getekend. De bruine onderschildering geeft daarin al een sfeer en cursisten schilderen van donker naar licht. Eerst de grove onderschildering naar meer gedetailleerd. Weken achter elkaar wordt er aan de stilleven gewerkt, met elkaar meegekeken in de nabesprekingen. Als je langere tijd aan een werkstuk werkt ontstaan er veranderingen in het werkproces. De eerste bruine onderlaag gaf soms een wat sombere indruk. Je hebt veel verschillende kleurlagen nodig om het gewenste effect te bereiken. Naarmate er meer details ontstaan, komt het werkstuk 'tot leven'. Een cursiste zei dat "nu ze er zo lang aan werkte ze er heel erg aan gehecht raakte en veel meer geduld had gekregen".

Samenwerking van De Opstap met De Waterheuvel

De Opstap en De Waterheuvel hebben in 2014 met elkaar een overeenkomst tot samenwerken ondertekend. De Waterheuvel biedt werkervaringsplekken en doorstroming en bij De Opstap kunnen cliënten aan de eerste stappen werken, zoals een structuur opbouwen. Dit kan als complementair aanbod fungeren, zodat cliënten bij De Opstap en De Waterheuvel dagbesteding kunnen volgen en werkervaring op kunnen doen.

De eerste concrete stap in deze samenwerking was het opknappen van het pand van Lunchroom de Buren aan de Sarphatistraat. Cursisten en docenten schilderden samen met het team van De Waterheuvel de benedenruimte en begane grond. Bij de vrije werkplaats bij De Opstap werden met behulp van sjablonen placemats ontworpen, kleurig afgedrukt en geplastificeerd.

Om de samenwerking nog meer officieel te maken werd aan twee cursisten van De Opstap gevraagd om het logo van De Waterheuvel op de binnenmuur bij de receptie te schilderen. Dit was een mooie blikvanger bij de officiële opening van het nieuwe pand van De Waterheuvel op 20 november 2014.

In tegenstelling tot deze samenwerking waren er een aantal instellingen, die aangaven de samenwerking met De Opstap en andere (kleine) organisaties te willen beëindigen. Roads en Arkin richtten zich op het binnenhouden van de eigen cliënten en beperken zo de cliënten een eigen keuze te kunnen maken voor dagbesteding.

Public Relations

De Opstap landelijk

Minister Jet Bussemaker van onderwijs, cultuur en wetenschap beschreef op 8 juli 2014 haar intentie om samen met haar collega van Volksgezondheid, Welzijn en Sport te onderzoeken in hoeverre ze effecten van de verbinding tussen cultuur en de sectoren zorg, welzijn en sport zal kunnen bevorderen. Het gaat haar vooral om de toegevoegde waarde, het inhoudelijke resultaat: en wat deze verbinding oplevert voor mensen en de samenleving. Zij gaf daarbij als motivatie dat cultuur een positieve invloed lijkt te hebben op de gezondheid, of de perceptie van gezondheid. In een brief van de Vereniging van Beeldende therapie en de Federatie Vaktherapeutische Beroepen aan minister Jet Bussemaker wordt De Opstap als een van de goede voorbeelden van samenwerking tussen Kunst en Zorg genoemd.

“Een voorbeeld van een klein initiatief die hier naar mijn idee goed in slaagt is een kleinschalig project genaamd De Opstap. Een klein stukje hieruit haal ik uit het jaarverslag van hen”:

“De Opstap geeft al 33 jaar lang een intensieve beeldende cursus aan mensen, die een psychiatrische behandeling (hebben) ondergaan. Het is een eerste veilige plek buiten de GGZ-instelling waar cursisten d.m.v. kunsteducatie aan nieuwe zingeving, structuur, resocialisatie, rehabilitatie en participatie kunnen werken. Via diverse beeldende technieken focussen de docenten op de gezonde- en ontwikkelingskant van de cursist. Zo ontstaat een actieve sfeer in de lessen, waar inspirerende opdrachten zorgen voor stapsgewijs leren, verdieping en het openstaan voor nieuwe ervaringen. Het leren binnen een groep, het uitwisselen over de werkstukken, de processen, technieken, materialen en inhoud geeft focus op ontwikkeling en op het oefenen met creatieve en sociale vaardigheden. Via het oefenen met diverse materialen en technieken zien de docenten vaker een parallelproces ontstaan bij cursisten tussen werkstukken en het oefenen met nieuw gedrag en vaardigheden”.

Deze brief is ondertekend door Pauline Zwart voorzitter van de Federatie Vaktherapeutische Beroepen en Henk Aartsma, voorzitter van de Nederlandse Vereniging Beeldende Therapie.

Nieuwsbrieven

Er zijn in 2014 vier nieuwsbrieven rondgestuurd.

De reizende tentoonstelling

De reizende tentoonstelling met een doorsnede van cursistenwerk was te zien bij:
Molemann Tielens op de Hoogte Kadijk in januari en februari
De Nieuwe Valerius van maart tot en met half mei
Lunchroom de Buren van half mei tot en met half juli
PuntP in de maand oktober

Thema-exposities

'Masterchef' bij Lunchroom de Buren aan de Sarphatistraat
Zomerafsluiting expositie met etsen in koffiehuis MK24
Kerstinsloop met werkstukken van 'Oud en Nieuw' in Koffiehuis MK24

Cursisten monitor 2014

Eind 2014 heeft de secretaris van het bestuur, Peter Hoekstra een schriftelijke enquête onder cursisten van De Opstap rondgestuurd. De cursisten kregen zo de mogelijkheid om zich anoniem uit te spreken over verwachtingen, effecten en De Opstap als geheel. Deze enquête werd dit jaar voor het eerst onder de cursisten gehouden en diende als nulmeting. Er was een respons van 61%. Iets minder dan de helft van de respondenten is gestart in 2013 of later. De anderen zijn eerder gestart of teruggekomen na terugval. De cursistenpopulatie bestaat uit 35% mannen en 65% vrouwen.

Gevraagd werd naar de verwachtingen bij het starten bij De Opstap via een open vraag. De antwoorden werden ondergebracht in vier categorieën:

- *dagbesteding*

(structuur brengen in mijn leven, regelmaat zodat de tijd niet ongemerkt voorbij gaat, dagbesteding vanwege leeftijd en eenzaamheid)

- *creatieve ontwikkeling*

(hulp bij het verbeteren van mijn vaardigheden, kunstzinnige ontwikkeling, kunsteducatie in eigen tempo, motivatie om iets van het leven te maken door creativiteit)

- *sociaal*

(gelijkgestemden ontmoeten, de deur uitkomen, een plek, waar ik mezelf kan zijn, me geaccepteerd voelen)

- *veilig*

(een creatieve plek, waar ze rekening houden met je psychische kwetsbaarheid, positieve sfeer, veiligheid, gedachten verzetten)

Stellingen

Op de stellingen werd als volgt gereageerd:

De cursus is van voldoende niveau: 80% mee eens

De thema's worden theoretisch voldoende uitgediept: 75% helemaal mee eens

De opdrachten houden rekening met verschillen in niveau/ervaring: 75% mee eens

Er is voldoende tijd om werkstukken te bespreken: 80% mee eens

Er is voldoende aandacht voor elkaars werk: 80% mee eens

In de cursus voel ik me veilig: 76% mee eens

Groepsgrootte: 87% vindt de groepsgrootte goed

De docenten worden gewaardeerd op:

- enthousiasmerend lesgeven
- hun betrokkenheid bij de cursisten
- hun heldere uitleg en
- makkelijke aanspreekbaarheid

Gemiddeld beoordeelden de respondenten 'De Opstap als geheel' met het rapportcijfer 8,4.

Op de open vraag: “De Opstap helpt me het meest met“ werden de volgende antwoorden gegeven:

- Creatieve ontwikkeling
- Dit is een verrijking van mijn leven
- Dagbesteding en regelmaat
- Zelfvertrouwen, rust in mijn hoofd
- Mensen ontmoeten
- Uit isolement te komen
- Gewoon mezelf te mogen zijn en even mijn hoofd een paar uur vrij te hebben
- Mijn motivatie weer een doel geven
- Afleiding
- Faalangst overwinnen
- Ik blijf niet in mijn hoofd piekeren
- Ontspanning, blijdschap
- Met me tevreden voelen over m'n leven en daardoor ook met m'n gezondheid
- Ik kan en mag mezelf zijn
- Waardering van ieder werkstuk helpt mij mijn eigen waarde te durven zien
- Me aan te moedigen iets af te maken en me te nemen zoals ik ben
- Zelfrespect

Van de respondenten zegt 58% buiten de cursus om contact met medecursisten te hebben.

Zomerafsluiting en kerstinloop

Elk jaar zijn er twee momenten dat alle cursisten elkaar kunnen ontmoeten met een hapje en een drankje. Voor het begin van de zomervakantie is er de zomerafsluiting, waarin een ieder zelfgemaakte hapjes meeneemt. Aan het begin van de kerstvakantie is er standaard de kerstinloop met kerststol en glühbessensap. Dit zijn momenten waarop verwijzers, bestuur, docenten, (aanstaande) en (ex)- cursisten en geïnteresseerden elkaar op een informele manier kunnen ontmoeten.

Gastlessen grafiekatelier Guus Glass

Zoals elk jaar heeft Guus Glass in zijn grafiekatelier etsworkshops gegeven. Het is een mooie gelegenheid voor de cursisten om vanuit een schets of tekeningetje uit de eigen map de focus te leggen op een ontwerp op het etsplaatje, wat in spiegelbeeld wordt afgedrukt. Het gezamenlijk nabespreken en met elkaar kijken wordt door de cursisten als zeer leerzaam ervaren. Guus weet met zijn brede ervaring alle cursisten te enthousiasmeren om een paar mooie afdrukken te maken.

Gastlessen Wilma Caris

Wilma Caris, docent bij MK24, treedt af en toe op als gastdocent is bij De Opstap. Zij ziet regelmatig Opstapcursisten en hun werk en typeert De Opstap: “Doordat er aan de hand van thema's wordt gewerkt zie ik een serieuze inzet. Ik zie een vaste groep cursisten, die veel wil leren. Ik werk ook met deze doelgroep bij een ander Kunstencentrum. Daar is naast

de kunstdocent een activiteitenbegeleider of trajectbegeleider vanuit de zorginstelling aanwezig. De opkomst bij De Opstap lijkt hoger dan bij het andere Kunstencentrum”.

De Opstap en participatie

Vrijwilligers

Bij De Opstap werken minstens 7 vrijwilligers die assisteren bij de administratie, de Public Relations, het beheren van de website, materiaalbeheer, het schrijven van nieuwsbrieven en het leiden van een vrije werkplaats

Vrijwilligers bij MK24

Vier vrijwilligers zijn hier betrokken bij het runnen van het koffiehuis en het bijhouden van de tuin

CIZ

In 2014 waren er 68 cursisten met een CIZ indicatie. Twee docenten hielden zich bezig met de intakes en het aanvragen van de CIZ indicaties.

De toekomst

2015 wordt een jaar van grote veranderingen: de dagbesteding wordt uit de AWBZ gehaald en naar de gemeentelijke WMO overgeheveld. In dit model gaan de wijkzorgteams de intakes met nieuwe cliënten doen. De Opstap zal als kleine zelfstandige aanbieder van laag intensieve dagbesteding contacten moeten leggen met alle nieuwe wijkzorgteams in Amsterdam. Dat zal tijd kosten.

De gemeente heeft een nieuw administratiesysteem ingevoerd, waarmee ook De Opstap moet gaan werken. Met alle kinderziektes die dit met zich meebrengt zal ook dit tijd vragen. In december hebben de docenten trainingen en informatiebijeenkomsten bijgewoond waarin duidelijk werd dat er ook voor de gemeente nog veel onduidelijkheden bestaan. Het streven van de gemeente om een vloeiende overgang van AWBZ naar WMO te bewerkstelligen geeft daarin enig vertrouwen voor De Opstap om met elkaar ook weer deze horde te nemen.

Uitgangspunt bij een intake wordt wat mensen zelf nog kunnen met behulp van hun omgeving. Dagbesteding wordt ‘zo mogelijk’ dicht in de buurt van de cliënt gezocht. Per 1 januari 2015 is De Opstap afhankelijk van een goede samenwerking met de verschillende wijkteams in Amsterdam.

In de afgelopen 35 jaar is gebleken wat werkt bij De Opstap en dat is in al die jaren verder ontwikkeld. Structuur bieden, commitment bieden en vragen, een veilige omgeving buiten de zorginstelling, anderen ontmoeten en zo een nieuw netwerk opbouwen, aangesproken worden op je gezonde kant en die verder ontwikkelen. De Opstap hoopt dat verder te kunnen blijven ontwikkelen en dat stadsbreed in te kunnen blijven zetten, in het belang van onze speciale groep cursisten, die deze vorm van dagbesteding hoogelijk waarderen en ermee vooruit komen.

Colofon

Bestuur

Voorzitter Tineke van den Klinkenberg

Penningmeester: Ton Jagt

Secretaris: Peter Hoekstra

Docententeam

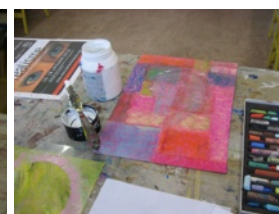
Cornelie Bartlema, Kaj Glasbergen, Cora Mulder

Vrijwilligers bij De Opstap

Peter de Boer, Els Kronenberg en Mark: begeleiden van de vrije werkplaats, Helena Karsten en Liesbeth: materiaalbeheer

Minou: registratie en secretariële ondersteuning

Willemijn Verhaar: PR en secretariële ondersteuning en anderen

Jaarverslag 2014 Stichting De Opstap

Tekst: Kaj Glasbergen

Eindredactie: Tineke van den Klinkenberg, Cornelie Bartlema

Vormgeving: Robbert Reijers, Kaj Glasbergen

Foto's: Willemijn Verhaar, Kaj Glasbergen